

Medeltidens kvinnor i den historiska berättelsen

Publicerad: 24 maj, 2019

(blogginlägg)

Kvinnor och kvinnligt liv har haft en undanskymd plats i den historiska berättelsen. I en statlig utredning för några år sedan framgick det i ett urval av gymnasieböcker att kvinnor har uppmärksammats i ungefär 4% av böckernas innehåll och antalet namngivna kvinnor var generellt väldigt lågt i förhållandet till antalet namngivna män. Bakgrunden till detta är naturligtvis komplex, men för medeltiden finns två avgörande förklaringar – kvinnorna har en liten plats i det historiska materialet och historieskrivningen har främst fokuserat på frågeställningar som berört män. Utställningen Tusen år av kvinnokraft som vi på Stockholms läns museum tillsammans med Vallentuna kommun organiserar har som syfte att lyfta fram fler kvinnor vilka haft betydelse för den historiska berättelsen. För även om kvinnor inte har haft en central plats i historieskrivningen, har de haft en viktig betydelse för vår gemensamma historia.

Medeltiden

Den medeltida världen var patriarkal och de historiska dokumenten handlar i huvudsak om vad män gjort och i hög utsträckning skrevs och lästes de av män. Det historiska materialet från medeltiden består i stor utsträckning av lagtexter och juridiska dokument. I det medeltida samhället sågs en kvinna i många sammanhang som omyndig och stod under beskydd av en äldre släkting eller sin make. Kvinnors verksamhet var ofta knuten till hemmet och därifrån har vi inte samma textmaterial att utgå från. Därför framträder inte kvinnors agerade lika tydligt i det historiska materialet. Däremot är vissa grupper, sammanhang och individer mer synliga och genom dessa kan vi återskapa lite om det kvinnliga historiska perspektivet. Men förutom enskilda berättelser och exempel har historieskrivningen inte varit särskilt intresserad av att lyfta detta perspektiv utan har fokuserat på män och den manliga sfären.

Kvinnors rättigheter

Även om kyrkan sa att mannen var kvinnan överlägsen och lagen gav kvinnor få rättigheter såg nog verkligheten ofta annorlunda ut. För den enskilda människan handlade det primärt om att lösa de problem man ställdes inför. Exempelvis, när män var ute i krig var barn, gamla och kvinnor kvar hemma och tvungna att lösa det vardagliga – ta hand om gården, fortsätta produktionen i verkstaden, sälja det man producerade på marknaden och så vidare. Det finns belägg för att kvinnor var delaktiga i flera olika yrkesverksamheter, som egentligen bara var ämnade för männen. Att drottning Kristina sågs som en krigardrottning visar på att kopplingen mellan en kvinnlig symbol (drottningen) och ett manligt värv (krigare) inte var otänkbar. Även om drottning Kristina naturligtvis var en unik person i den svenska historiska berättelsen. Det finns flera berättelser om kvinnor som klätt ut sig till män och deltagit i krig. De kvinnor som vi främst känner till är de som blivit påkomna och straffats, men hur många blev inte påkomna?

När en kvinna blev änka

Änkorna är en grupp som ofta diskuteras när man talar om oberoende kvinnor under medeltiden. När en kvinna blev änka tog hon över sin makes egendom och verksamhet. Hon blev då myndig och i hög utsträckning självständig, men trots detta gifte änkor ofta om sig. Ur ett modernt perspektiv frågar vi oss varför? Om en kvinna blev myndig som änka varför gifte hon då om sig och blev underställd mannen igen? Jag tror att detta var inget som kvinnor eller män under medeltiden i någon större utsträckning ifrågasatte. För det stora flertalet sågs

mannens överhöghet över kvinnan som något naturligt, så stod det i bibeln och så hade det alltid varit. Och även om en änka var oberoende och kunde driva verksamheten självständigt var det flera aspekter av det vardagliga livet de inte var myndiga att utföra och det var ofta ekonomiskt fördelaktigt att gifta om sig.

Hantverksänkor

En grupp som ofta lyfts fram är hantverksänkor vilka kunde fortsätta driva sin döde makes hantverksverksamhet. Detta är tydligt eftersom vi har lagtexter och ekonomiska dokument som beskriver deras förehavanden. Skråordningen som utvecklades under medeltiden förbjöd kvinnor att bedriva hantverksverksamhet, men änkor var ett undantag, de fick inte arbeta i verkstaden men driva verksamheten. Dokumenten om hantverksänkor antyder att de troligen var mer involverade i verksamheten än vad som ofta anges, kanske även i verkstaden. Vi har uppgifter om att flera olika kvinnor i Stockholm och andra tidiga städer tog över sin döde makes verkstad och framgångsrikt utvecklade verksamheten. Hur var detta möjligt om de endast var i hemmet och inte deltog praktiskt i verkstaden? Naturligtvis måste flera hantverkshustruer ha varit involverat i verksamheten även då hennes make levde – en förutsättning om hon skulle kunna leda verksamheten även när maken gått bort.

Det här är bara några exempel på att det manliga och det kvinnliga under den tidiga historien var långt mer mångfacetterat än vad framför allt den tidiga historieskrivningen har gjort uttryck för. Något som blivit allt mer tydligt i pågående historisk forskning, både för de tidiga och de senare historiska perioderna. Visst är kvinnor jämfört med männen inte lika framträdande i det historiska materialet, men detta är också en fråga om hur vi tolkar vårt källmaterial. Besök gärna utställningen Tusen år av kvinnokraft och läs mer om personer och händelser som gjort avtryck i Stockholms läns historia.

Om skribenten

Daniel Sahlén

Daniel Sahlén är fil. doktor i arkeologi och anställd på Stockholms läns museum
Publicerad: 24 maj, 2019, blogginlägg